

Kühár Noémi Marianna

joghallgató (PTE-ÁJK), az ÓNSz elméleti-történeti tagozatának tagja

A dohányzás tilalma

I. Bevezető gondolatok

Tanulmányom célja a vármegyék rendészeti igazgatásának, azon belül is a dohányzás szabályozásának bemutatása. Témaválasztásom oka a dohányzás tilalmának aktualitásán túl az, hogy kutatásom középpontjában a XVI-XVIII. századi rendi vármegyék rendészeti igazgatása áll. Ebből az igen szerteágazó és sok területet lefedő ágazatból igyekeztem kiválasztani azokat, amelyek a mai napig is jogi szabályozás tárgyát képezik. Így témámat nemcsak a jogtörténet irányából kívánom megközelíteni, hanem az élő joggal párhuzamba állítva a hatályos szabályozást is ismertetem. Így próbálok az Olvasónak minél teljesebb képet festeni arról, hogy megjelenésétől kezdve miként is alakult a dohányzás jogi szabályozása, és tilalmának megjelenése hogy vezetett a ma hatályos törvényi szabályozáshoz.

A tanulmány felépítését tekintve először a dohányzás szokásának kialakulására és Európában való megjelenésére igyekszem fókuszálni, ezt követően a kontinens államaiban felmerülő szabályozási problémák kerülnek dolgozatom keresttüzébe. Ezek után bemutatom a magyar jogi szabályozást, a megjelölt időszak törvényein és törvényhatósági rendeletein keresztül, így nyújtva átfogó képet a XVI-XVIII. századi tilalmazásról. A dolgozat további részében a jogtörténeti bemutatást összehasonlítom a ma hatályos törvényi szabályozással, és végső következtetésként a két szabályozás közti ellentéteteket és hasonlóságokat igyekszem bemutatni.

II. A dohányzás eredete

A dohány, mint Amerikából származó, majd Európa egész területén fokozatosan elterjedő kultúrnövény nagy népszerűségnek örvendett, ugyanakkor óriási feszültséget is keltett a kontinens országaiban. Egyes országok azért tiltották a dohányzást, mert fogyasztása függőséget okoz, míg más országok engedélyezték orvosságként való használatát is. Ezt a kettősséget felülírta a dohány forgalmazásából származó haszon, mivel az országok –

felismerve a dohány fogyasztásának elterjedtségét – állami monopóliummá tették a belőle befolyt jövedelmet, mely az egyik legbiztosabb bevételi forrássá vált.

A dohány európai megjelenése a nagy földrajzi felfedezések korába repít minket vissza, ugyanis először Kolumbusz írta le 1492-ben Guanahan szigetén, hogy a partraszálláskor látott indiánok óriási füstfelhőket eregettek ki a szájukon és orrukon keresztül, melyet valamiféle összegöngyölt levelekből szívtak. Ezt követően Kolumbusz kísérője, Pane Romano szerzetes említi meg 1496-ban a dohányt, mint növényt. Ezek alapján természetesen nem meglepő, hogy Európában elsőként Spanyolországban terjedt el, és csak a XVI. század második felében kezdett a kontinens többi államában is megjelenni, és alapvetően megváltoztatni az emberek szokásait. A kezdeti időszakban még dísznövényként tekintettek rá, majd felismerve gyógyhatását, mint gyógynövényt kezdték el termesztetni, melyet burnót alakjában is használtak elsőként a francia, később más európai lakosok is.³⁴⁸

A dohányzás szokása is a spanyol matrózokhoz köthető, ugyanis ők kezdtek el pipázni, melynek hamarosan számos követője is akadt. Emiatt az Amerikából érkező hajók egyik legfelkapottabb árujává a dohány vált. Európában az 1570-es évektől orvosságként, csodafűként keresik; ezt bizonyítja az is, hogy Jean Nicot³⁴⁹ portugáliai nagykövet dohányport küldött Medici Katalinnak fejfájása ellen. Míg gyógynövényként csodatévő erőt tulajdonítottak neki, Európa-szerte egyre többen pipáztak és bagóztak. Angliában a dohányzás akkor vált népszerűvé, amikor Sir Francis Drake Nyugat-Indiából hazatérve fosztogatni kezdte a dohánnyal megrakott spanyol gályákat. I. Erzsébet udvarában Sir Walter Raleigh tette sikké az úri füstölést. Nemesi körökben a szivar és pipadohány különleges ajándékká vált, sőt egyes helyeken a koldusok sem pénzért, hanem egy kis dohányért könyörögtek. Az újjvilági gyarmatosítók tehát eljuttatták Angliába is a dohányzás szokását, majd az angol katonák megismertették Németországgal is, és innét terjedt tovább a 30 éves háború alatt Európa szinte minden országában.

A dohányzás indiánoktól eredő ősi formája a pipázás volt, azonban emellett egyes népeknél a dohány élvezetének más formái is megjelentek. Ilyen a tubákolás, mely a dohánypor orrba való felszipantását jelenti, vagy a bagózás, mely során a különlegesen előkezelt, préselt dohánnyt rágják el az ebben élvezetüket lelő személyek. Mivel a pipázás bizonyos fokig

³⁴⁸ A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye, II. kötet I. fele. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890. 262.o.

³⁴⁹ Jean Nicot: francia diplomata volt, Portugáliából ő terjesztette tovább a dohánnyt az 1560-as években. Már kertjében, saját használatra dohánnyt is termesztett. Az ő nevét őrzi a dohány *Nicotiana tabacum* és alkaloidjának nikotin elnevezése.

nehézkes és időigényes volt, hamar megjelent az összesodort dohánylevelekből készült szivar, mely a pipázás óriási vetélytársává lett. Körülbelül 100 évvel ezelőtt kezdett elterjedni az először katonák által készített, papirosba csavart vagdalt dohánylevél, a cigaretta, mely a mai napig is a dohányzás legszokványosabb formájának számít. Jean Nicot orvos lévén gyógyítani próbált a dohánnyal, sikertelen. Sokan hittek a gyógyhatásában, nyilván a tudományos ismeretek hiánya miatt, így használata egyre szélesebb körű lett. Fogfájásra dohányt rágtak, az orrjáratokat dohánypor beszippantásával „tisztították”. Népszerűsége azonban tragikus következményekkel is járt, a nikotin erős méregként gyorsan ölőnek bizonyult, így gyilkosságra vagy öngyilkosságra is alkalmas eszközzé vált, például 2-3 cigarettából készült tea megivása halált okozott.

A dohány nagyüzemi termesztése 1612-ben kezdődött, amikor Pocahontas hercegnő férje, John Rolfe virginiai birtokára szállíttatott néhány palántát. Míg 1619-ben 10 tonna dohányt hoztak be Európába, alig húsz évvel később ez a szám már meghaladta a 750 tonnát. A dohányt a kezdeti időszakban vetésforgóban termesztették, ám ez egy idő után nem tudta kielégíteni az európai keresletet. Emiatt a telepések elindultak a nyugati területekre, és óriási dohányültetvényeket hoztak létre, melyeken kezdetben szerződéses munkások, később rabszolgák dolgoztak.

Nehéz pontosan meghatározni, hogy milyen okok váltották ki az uralkodó hatalmaktól a dohányzás iránti ellenszenvet, de igen határozott rendelkezésekkel tiltották ezt a szokást. A dohányzás ellen az egyházi és világi hatalom is fellépett, „emez, mert Amerika indián lakói a dohányt szent fűnek, a dohányzást pedig a napnak és a nagy szellemnek hozott áldozatként tekintették; emez, mert nemcsak a közbiztonságot, hanem az erkölcsiséget is veszélyeztető fényűzési cikknek tekintette a XVII. század theologusai és moralistái által is kárhoztatott „pokoli füstöt”. Több vallási vezető is erkölcstelen és istenkáromló cselekedetnek tartotta a dohányzást. 1634-ben I. Joaszaph moszkvai pátriárka megtiltotta a dohánytermékek értékesítését, és nagyon szigorú büntetéssel fenyegette a tilalom megszegőit. Nevezetesen arra, hogy orrlyukukat vágják fel, és hátukat addig korbácsolják, amíg a bőr le nem válik róla. 1642-ben VIII. Orbán pápa ítélte el a dohányzást, bullájában egyházi átkot mondott a dohányosokra és tubákolókra. Továbbá megtiltotta a sevillai püspökség templomaiban a tubákolást, és a pipázást a „sátán füstjének” nevezte. Az oszmán császár tilalmának indoka az volt, hogy a dohányzás veszélyezteti a közerkölcsöt és az egészségügyet is, míg Kínában Chongzhen császár rendeletben tiltotta be ezt a káros szokást.

További oka lehet a tilalomnak az is, hogy a XVII. században kiderültek mérgező tulajdonságai. Angliában I. Jakab király 1603-ban kiadta „*A dohány ellen*” című iratot, mellyel gyakorlatilag először szervezett dohányfüstmentes kampányt. A pipát a „pokol kéményének” nevezte, és elhatározta, hogy ennek az „ördögi tevékenységnek” véget vet. 1604-ben 4000 %-os adóemelést vetett ki a dohánytermékekre, de ez a rendkívüli intézkedés is hatálytalan maradt, mi sem bizonyítja jobban, minthogy ebben az időszakban, Angliában több mint hétezer dohánykereskedő működött. Az 1633-as konstantinápolyi tüzeset után IV. Murád szultán halálbüntetést szabott ki a dohányosokra, míg korábban „csak” a saját pipájukkal szúrták át az orrát annak, akit pipázáson kaptak rajta. Franciaországban XIII. Lajos megtiltotta a dohány kereskedelmi forgalmát, és csak gyógyszerként engedélyezte. Franciaország mellett Norvégiában és a spanyoloknál is rögtönítélő bíróságot vezettek be a dohányosok elleni perek lefolytatására, bár gyakran meglegedtek a fül levágásával. A svájciak ezzel szemben 1661-ben a tilalmat megszegő polgárok számára létrehozták a „dohányosok börtönét”.

Később az egyes uralkodók rádöbbentek, hogy kilátástalan harcot vívnak a dohányzás szokása ellen, hiszen nemcsak szokássá, hanem létszükségletté is vált. A tömegkultúra része lett, és bármilyen tiltó intézkedést vezettek életbe, a dohányosok száma nem csökkent számottevően. Megjegyzem ez a tendencia a mai napig jellemző. Így miután megtiltani nem tudták az uralkodók később jövedelmező állami monopóliummá tették a dohánytermesztést és -kereskedelmet. Az államfők rájöttek, hogy a dohány kimeríthetetlen pénzforrást jelent, és a korábbi tilalmak helyett megjelent az adóztatást és a dohány monopolizálása. Először 1627-ben Mantua hercegének jutott eszébe, hogy a dohányra és a szeszes italokra egyedáruságot létesítsen. Miközben Porosz- és Franciaországban már 1674-ben bevezették az állami monopóliumot a dohányra, Ausztriában csak 1783-ban honosodott meg.³⁵⁰

III. A dohányzás Magyarországon

Magyarországon is elég hamar, már az 1530-as években megjelent a dohányzás szokása, a Duna vidékén. A XVI. században hazánkat négy irányból érte el e nemes hagyomány: egyrészt a bécsi dohánykereskedők keresték fel áruikkal a közeli magyar városokat, másrészt az osztrák seregben szolgáló spanyol zsoldosok által, valamint számottevő a török és görög kereskedők által behozott dohány mennyisége is. A dohány terjesztésében Bornemissza Pál erdélyi

³⁵⁰ A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye, II. kötet I. fele. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1890. 262. o.

püspöknek volt szerepe, ugyanis ő hozta az első palántát 1568-ban. Báthori Kristóf erdélyi fejedelem a török követtől szárított dohánylevelet és pipát kapott ajándékba 1576-ban, ez is bizonyítja, hogy milyen nagy értéke volt a dohánytermékeknek már akkor is. Azonban nagymértékű elterjedése a 17. század közepére tehető, mely valószínűleg török hatásnak tudható be. Ezt támasztja alá, hogy ebből az időszakból rengeteg tiltó intézkedés származik, melyek többsége természetesen hatástalan maradt. A történetek szerint II. Rákóczi Ferenc kurucok kezükben karddal, szájukban pipával vonultak hadba. II. József pedig egyenes pártolta uralkodása alatt a dohányzást és a pipázást.

1702-ben II. Lipót pápánságban kihirdette, hogy Magyarországon mindenkinek szabad dohányt termeszteni, de felvásárolni, szállítani és eladni a birodalom más részeibe csak az erre feljogosított bérlőknek (appaldatorok) szabad. Ennek előzményeként meg kell említeni, hogy miután a dohánytermesztés kezdett jelentőssé válni, I. Lipót bérbe adta a dohánytermesztést a birodalomban. Magyarországon ezt 1702-ben szervezték meg, három komáromi és bécsi kereskedő kapta meg a jogot. Kezdetben csak három évre szólt a bérleti szerződés. Érdekes még, hogy dohányzáshoz szükséges pipát is csak a bérlőktől lehetett vásárolni. Ez a rendszer egészen addig fennállt, amíg II. József be nem vezette a dohánymonopóliumot, 1784-ben. Magyarország – majdnem egy évszázados késéssel – 1851. március 1-jén létesített egyedáruságot a dohányra.

Mivel a XVII. században számtalan tüzesetet okozott Magyarország és Erdély területén a dohányzás, kihirdették VIII. Orbán 1642-ben kiadott bulláját, melyben kiátkozással sújtotta a dohányzó papságot, sőt azon híveket is, akik mise alatt pipáztak vagy dohányoztak. A magyar szabályozás ezt a tilalmat a protestáns papokra és hívekre is kiterjesztette. Magyarországon tehát főként rendészeti szempontból tiltották a dohányzást (*fumigatio*), ugyanis számos falu és szántó veszett oda a dohányzó emberek gondatlanságának és felelőtlenségének köszönhetően. A rendészet mai megközelítés szerinti társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból eredő veszélyek elhárítása. A veszély olyan állapot, élethelyzet, melyben a társadalom által értéknek elismert anyagi és szellemi javakat sérelem fenyegeti. A sérelem lehet a javak megsemmisülése, értékük csökkenése vagy értékgyarapító képességük elvesztése. A rendészeti igazgatás feladata a szándékos és gondatlan jogsértésekből eredő veszélyek megelőzése, megszakítása és elhárítása.

Magyarországon egészen egyedülálló módon törvényhatósági szinten szabályozták a dohányzást, így számos statútumot találunk, melyben e deliktum elkövetőit a vármegyei közgyűlés pénzbüntetéssel sújtotta. Egy 1671-es borsod megyei statútum a következő módon

rendelkezik erről a kérdésről: „Az minthogy a pogányok közül származott ugy pogány italnak is neme az büdös dohánynak szüntelen való itala és szivása, és az miatt gyakorta való gyulladások támadtanak, annak okáért valakik ennek utána az füstös dohánynak italában és szivásában tapasztaltatnak, az nem emberek tizenkét-két forintokkal, az szolgáló rendek és paraszt emberek peniglen hat hat forintokkal ugyanazon actusban minden kedvezés nélkül büntetessenek, azon executor birák által. Hasonlóképpen az kik árulják is. Melynek is fele az vármegyéé, fele peniglen az executoroké legyen.”³⁵¹ A nemesekre tehát a közgyűlés 12 forint pénzbírságot rótt, a szolgáló rendek és a paraszt ember büntetése pedig 6 forint volt abban az esetben, ha „az füstös dohánynak italában és szivásában tapasztaltattak”. A szabályrendelet hasonlóképpen büntette azokat is, akik a dohány árusításával foglalkoztak. A státútum értelmében a bírság összegének fele a vármegyét illette meg, míg másik fele a végrehajtók fizetsége volt. Gömör megyében egy évvel később szintén hasonló módon szabályozták a dohányzás kérdését. „...mindhogy a dohányital miatt mind itt ez nemes vármegyében, s mind a szomszéd nemes vármegyékben sok faluk és városok conflagráltak, és naponként mezők is conflagráltak; annak okáért aféle véletlen esetekben eltávoztatásáért itt e nemes mi vármegyénkben minden rendektől a dohánynak mind árulás s mind szivása sub poena fl 12 irremessibiliter exigendorum prohibealtatik, melyet a contumaxokon minden falusi s városi birák, kapitányok, hadnagyok, tizedesek exigálhassanak és a nemes vármegye szolgabiráinak resignálják.”³⁵² A tilalom okát e megye is a tüzesetekben jelölte meg. Borsod megyéhez hasonlóan a poena összegét ebben a megyében is 12 forint összegben határozta meg a közgyűlés. A státútumból az is kiderül, hogy mely megyei tisztviselők feladata a bírság behajtása, így megtudjuk, hogy a falusi és városi bírák, kapitányok, hadnagyok és tizedesek kötelesek a dohányosoktól beszedni a büntetés összegét.

Amint e két státútumból is kitűnik a dohányzást – amellett, hogy pogány dolognak tekintették – tűzrendészeti okokból tiltották. Ennek megfelelően röviden kitérnék arra, hogy a gyújtogatást már Szent István igen szigorúan büntette; törvénye szerint azt a szándékos gyújtogatót, aki más épületét felperzselte az újjáépítés mellett 16 tinó átadásával büntette. A XIII. századtól úgy tekintették a szándékos gyújtogatókat, mint közönséges gonosztevőket, és ennek megfelelően halállal büntették azokat, akik ilyen deliktumokat követtek el. Sokáig hasonló büntetéssel sújtották azokat is, akik tüzzel vagy gyújtogatással fenyegettek, a Hármaskönyv szerint ezeket a személyeket büntetlenül meg lehetett ölni. A XVII. századtól a

³⁵¹ C.S II/I. 261-262. o.

³⁵² C.S. II/I. 265-266. o.

tüzek jelentős része a dohányzók gondatlansága miatt következett be, és amint az a fent említett két statútumból is kiderül, a vármegyék önálló deliktumként kezelték, és a megelőzés érdekében számos rendelkezést hoztak a megfékezésére. A kezdeti időszakban a dohányosokat és a kereskedőket rendi állásra tekintett nélkül marasztalták, ám a fenti borsodi statútumból is kitűnik, hogy a későbbi szabályozás már különbséget tesz aközött, hogy a nemes vagy paraszt ember követte el a deliktumot. A poena összege az egyes vármegyékben eltérő lehetett, de rendszerint 4, 6 és 12 forint körül mozogtak. Ha az elkövető nem tudta megfizetni a bírság összegét a korabeli szokások szerint büntetését botozásra váltották át.³⁵³

A vármegyék is rádöbbenek, hogy a sok tilalom ellenére is rohamosan terjed a dohányzás hagyománya, ezért már a XVIII. században adó módjára behajtandó, rendszeres, havi vagy éves bírság fizetésére kötelezték a dohányos embereket. Egy 1717-es veszprémi statútum a parasztokra havi 50 dénárt, majd 1734-ben a dohányzókra rendi állásra tekintet nélkül évi 1 forintot, aztán 1750-ben 25 dénárt rótt ki. Ugyanakkor a vármegyék néhány különösen veszélyes helyen továbbra is fenntartották a dohányosok büntetését. 1723-ben Közép-Szolnok vármegye egyeteme a Zilahon tartott gyűlésében azt határozta, hogy minden nemes vagy jobbágy, aki pipát vagy ahhoz való eszközöket tart és dohányozni mer, egy német forinttal büntetessék. Aki pedig pajtában, istállóban, szérún, cséplésszalmán vagy szénahordás közben, boglya- vagy asztagrakás és hasonló alkalmakkor dohányozni merészel, „*tetten kaptván, in detensionem Hadadba vitessék és tizenkét forinttal büntetessék*”. Ha nemes ember az illető, tüstént törvénnyel persequáltassék.³⁵⁴ Ezzel a szabályozással egyidejűleg a szolgabírák utasítást kaptak, hogy járásaikban írják össze a dohányosokat, ezzel megkönnyítve az adók kivetését. Azonban a törvényhatóságok a gyakori tüzesetek megelőzése végett szükséges óvintézkedések megtételében igen erőtlennek bizonyultak. Ennek következménye III. Károly 1723. évi CIX. törvénycikke, mely a következő módon rendelkezik a tűzvések megelőzéséről: „*A királyi helytartótanács feladata lesz, hogy a tűzvések megelőzésére a megyék és városok részéről minden gondosabb óvintézkedés megtörténjék. 1.§ A szándékos és nyilvános gyujtogatókat pedig a fentebbi 11. törvénycikkelyben kiszabott büntetéssel kell elengedhetetlenül megbüntetni.*” Az itt említett XI. törvénycikk 13§-a pedig így rendelkezik: „*A nyilvános gyujtogatókat pedig élve kell megégetni, valamint a magán gyujtogatókat is, kik előre megfontolt gonosz szándékkal a háztetőkre vagy az aratott terményre és vetésekre tüzet*

³⁵³ Béli Gábor: Magyar jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2014.131-132.o.

³⁵⁴ Petri Mór: Szilágy vármegye monográfiája I. kötet

vetnek, s azokat elégetik s így másokat megkárosítanak, súlyosb körülmények közt hasonló büntetéssel, könnyebbek közt pedig enyhébbel, de minden esetre életvesztéssel büntessék.”

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy dohányzás a vármegyékben a dohányzók gondatlanságából eredő tüzesetek megelőzése érdekében volt szigorúan tilos és büntetendő cselekmény. És bár a kezdeti időszakban pogánytól származó termékként tiltották, később rádöbbsentek, hogy jelentős bevételek származhatnak a dohányosok megadóztatásából. Ez ma sincs másként, a dohányzás mind a mai napig komoly bevételi forrást jelent az egyes államoknak. A dohánytermékek, így a cigaretta, a szivar, a finomra vágott fogyasztási dohány, a jövedéki adóról szóló törvény hatálya alá esnek, és igen magas adóval terhelik meg. A következőkben a dohányzás törvényi szabályozásának mai helyzetét kívánom áttekinteni, kitérve azokra az okokra, melyek miatt napjainkban is sok esetben tilalmazott magatartásként lehet a dohányzásra tekinteni.

IV. Dohányzás szabályozása napjainkban

A dohányzás megítélése a mai napig nagyon negatív, ám a tilalom háttérében álló okok jellege részben megváltozott. Manapság bár nem sátántól való pokoli füstként tekintenek a dohányzásra, e szokásról alkotott negatív vélemények többsége hasonlóan elítélendő dolognak tartja. A mai tiltó rendelkezések háttérében egyrészt továbbra is tűzrendészeti célok állnak, másrészt a XX. században egyre inkább előtérbe került az egészséghez és az egészséges környezethez való jog. A továbbiakban elsőként a tűzrendészeti szabályozásra térek ki, majd azt követően a dohányzás tilalmának egészségügyi aspektusát vizsgálom, bemutatva az Európai Unió szabályozást, a nemdohányzók védelméről szóló törvényt, valamint ennek módosításait.

Az ember a történelme során megtanulta, hogy a tűz jó barát, ugyanakkor, ha nem kellő óvatossággal bánik vele, könnyen ellenséggé válhat. Így a tűzvédelem „az emberi élet védelmére megalkotott védekezési mechanizmus” alapvetően az emberi jogok biztosításán alapul, mely védelemben részesített jogok az Alaptörvényben szépen fellelhetők. Bár a dohányzás szabályozásánál jelenleg fontosabb szempont a nemdohányzók védelmében való rendelkezés, ma sem elhanyagolható a tűzrendészeti jellegű tilalmazás. A dohányzás és a nyílt láng használatának tilalma régen a tevékenység és az anyag jellegétől függött, hiszen jelentős kockázati tényező volt és mind a mai napig is annak számít. Ahogy már a vármegyék rendészeti jellegű státútumaiban is láthattuk, voltak olyan helyek, területek, ahol a dohányzást még súlyosabban büntették. Ezek a tilalmak általában a fokozottabban tűzveszélyes anyagok

közelében, valamint a nagyobb értékkel és számottevő gazdasági jelentőséggel bíró területeken voltak jellemzőek. Így a fentebb említett zilahi statútum a pajtát, istállót és szérút említi ilyen tűzrendészeti szempontból kiemelt fontosságú területként.

A mai szabályozás értelmében tűzvédelmi szempontból öt osztályba sorolhatjuk a területeket, A-tól E betűjelzéseket felhasználva. Dohányozni nem szabad az „A” – „C” tűzveszélyességi osztályba tartozó övezetben, szabadtéren és helyiségben, továbbá ott, ahol a tűz vagy robbanás kiváltására alkalmas. Az „A” veszélyességi osztályba a fokozottan tűz- és robbanásveszélyes anyagok tartoznak, melyeknél az anyag heves égése, robbanása indító gyújtásra bármely halmazállapotban bekövetkezhet. A „B” osztályba tartozó anyagok por formában a levegővel robbanásveszélyes keveréket képeznek. Ezzel szemben a „C” osztályba azokat a szilárd anyagokat sorolják, melyek gyulladási hőmérséklete legfeljebb 300 fok. Amikor a területek (irodák, műhelyek stb.) besorolása történik, azt az osztályt kell az illetékes hatóságnak választania, amelyik meghaladja a 40 %-ot az adott övezet tekintetében. Az „A” és „B” osztályba sorolt helyiségekbe és szabadterbe gyújtóeszközt bevinni „csak az alkalmoszerű tűzveszélyes tevékenységre feljogosító, írásban meghatározott feltételek alapján szabad”. A belügyminiszter 54/2014. (XII. 5.) az Országos Tűzvédelmi Szabályzatról szóló BM rendelete a következő rendelkezéseket említi a dohányzással kapcsolatban. Tűzvédelmi szempontból tilos égő dohánytermék olyan helyre tenni vagy ott eldobni, ahol a tüzet vagy robbanást okozhat. Továbbá tilos a dohányzás olyan helyiségben vagy szabadtéren, ahol robbanásveszélyes osztályba tartozó anyagot előállítanak, tárolnak vagy feldolgoznak.³⁵⁵

A dohányzás tilalmazásának másik, napjainkban elég nagy nyilvánosságot kapó oka, az egészségre gyakorolt káros hatása. Míg a dohányzás európai elterjedésének kezdetén gyógyhatású szerként is tekintettek a dohányra, az orvostudomány fejlődésének köszönhetően, napjainkra világossá váltak negatív hatásai. Nem tudunk úgy kinyitni egy újságot vagy bekapcsolni a televíziót, hogy ne szembesülnénk, milyen káros következményei vannak annak, ha valaki dohányzik. Az orvostudomány az elmúlt évszázadban bebizonyította, hogy aki dohányzik számos káros tényezőnek és negatív hatásnak, betegségnek teszi ki magát. Nem elég, hogy aki dohányzik hajlamosabb sok más betegség mellett a szívinfarktusra, érszűkületre, tüdőrákra, a passzív dohányosokra a mások által elszívott dohány füstje kétszer olyan veszélyes. Ennek oka abban keresendő, hogy a mellékfüst sokkal nagyobb arányban tartalmaz káros anyagokat, mint a dohányos által belélegzett ún. főfüst. Ha valaki hosszabb ideig kénytelen

³⁵⁵ Györkös Tivadar: Tűzvédelem. CompLex Kiadó, Budapest 2012.

dohányfüsttel teli helyiségben tartózkodni, számos panasz jelentkezhethet nála, például köhögés, hányinger, légzési gondok stb.

A fentiek alapján egyáltalán nem meglepő, hogy az Európai Unió is fellép a dohányzás ellen, és a nemdohányosokat is külön védelemben részesíti. A nyilvános helyeken való dohányzás tilalmáról szóló, 1989. július 18-i állásfoglalásban a Tanács felkérte a tagállamokat, hogy hozzanak dohányzást egyes nyilvános, zárt légtérű helyeken tiltó rendelkezéseket, és terjesszék ki a dohányzás tilalmát a tömegközlekedés valamennyi formájára. Az Egészségügyi Világszervezet Nemzetközi Rákkutatási Ügynöksége a környezeti dohányfüstöt „emberre ismertén rákkeltő hatású anyagnak” minősítette, minekután a kutatások azt állapították meg, hogy a másodlagos dohányfüst-expozíció jelentős mértékben hozzájárul a halálához és a fogyatékoságokhoz az Európai Unióban (is). Egyes becslések szerint 2002-ben 7300 felnőtt (ebből 2800 nemdohányzó) halt meg a környezeti dohányfüstnek való munkahelyi kitettség következtében. Abból kiindulva, hogy mindenkinek joga van a magas szintű egészségvédelemhez, a Tanács a 2003/54/EK ajánlásában felkérte a tagállamokat, hogy olyan jogszabályokat hajtsanak végre, melyek védelmet nyújtanak a zárt légtérű munkahelyeken, a zárt nyilvános helyeken és a tömegközlekedésben a környezeti dohányfüst-expozíció ellen. Az Európai Parlament 2007. október 24-i „A dohányfüstmentes Európáért: Az Európai Unió politikai lehetőségei” című zöld könyvről szóló állásfoglalásában felszólította a tagállamokat, hogy két éven belül vezessenek be „átfogó dohányzásellenes” törvényeket. Továbbá felismerték, hogy a jogszabályok akkor a leghatékonyabbak, ha a dohánytermékek csomagolásán nyomatékos figyelmeztetéseket hordozó üzenetek, leszokást támogató programok és kampányok társulnak hozzájuk. A Lisszaboni Szerződés óta az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében olyan intézkedéseket állapíthat meg, melyeknek közvetlen célja a közegészségügy védelme, így a dohányzásra vonatkozóan is hozhat intézkedéseket kizárva a tagállami rendelkezésekkel való bármiféle harmonizációt.

Az uniós szabályok legfontosabb elemeinek ismertetése után rátérek a hatályos magyar szabályozásra, melyben sok helyütt természetesen visszaköszönnék az előbb bemutatott EU-s rendelkezések. A dohányzás törvényi szabályozásának bemutatását az 1999. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Nvt.) jellemzésével kezdem, mely a nemdohányzók védelméről, és a dohánytermékek fogyasztásának és forgalmazásának egyes szabályairól szól. A törvénynek számos módosítása volt, nyilvánvalóan a jogalkotó igyekezett eleget tenni az uniós szabályozás által rárótt kötelezettségeknek. Így említést érdemel a 2011. évi XLI. törvény, mely számos ponton változtatott a jogszabály szövegén. Mindezek előtt azonban néhány szóval ismertetem

az egészséghez és az egészséges környezethez való jogot, mely az Alaptörvény szerint a testi és lelki egészséghez való jogot jelenti. Alkotmányunk szerint ez a jog mindenkit megillet. Az intézményi garanciák között a munkavédelmet, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezését, a rendszeres testedzés biztosítását, az épített és természetes környezet védelmét, a genetikailag módosított élelmiszerektől mentes mezőgazdaság, az egészséges élelmiszerekhez és ivóvízhez való hozzáférés és a sportolás biztosítását jelöli meg. A Nvt. preambulumban a jogalkotó a törvény megalkotásának egyik célját abban jelöli meg, hogy ezzel a jogszabállyal elősegíti az egészséghez és egészséges környezethez fűződő alkotmányos jogok megvalósulását és védelmét.

A törvény a dohánytermékek fogyasztásának alapvető szabályairól szóló fejezetben taxatív felsorolja azokat a területeket, ahol tilos a dohányzás. Így nem szabad dohányozni:

- a) közforgalmú intézménynek a nyilvánosság számára nyitva álló helyiségeiben,
- b) közösségi közlekedési eszközön,
- c) munkahelyen,
- d) közterületnek minősülő
 - da) a gyalogosforgalom számára nyitva álló aluljárókban és egyéb, zárt légterű közforgalmú közlekedő összekötő terekben, valamint közterületi játszótereken, továbbá a játszóterek külső határvonalától számított 5 méteres távolságon belül,
 - db) a közforgalmú vasúti szolgáltatás nyújtására szolgáló vasúti üzemi létesítmények és a vasúti pálya tartozékainak személyforgalom számára megnyitott területein, közösségi közlekedési eszköz igénybevételének céljából létesített, illetve erre kijelölt megállóban, várakozó helyen, illetőleg helyiségben, valamint nyílt légterű megálló, várakozó hely esetén annak külső határvonalától számított 5 méteres távolságon belül, azzal, hogy ha a dohányzási korlátozás alá tartozó terület külső határvonala nem állapítható meg egyértelműen, akkor a dohányzás a megállót vagy várakozó helyet kijelölő táblától vagy más jelzéstől számított 5 méteres sugarú körnek megfelelő körzetben tilos.

Abban az esetben, ha valaki a dohányzási tilalmakat és korlátozásokat megszegi az illetékes személy köteles a jogsértőt felhívni a jogsértés haladéktalan befejezésére. Amennyiben a felhívás nem éri el célját, köteles felszólítani a közforgalmú intézmény, illetve közlekedési eszköz elhagyására, valamint eljárás lefolytatásának kezdeményezésére. Egészségvédelmi bírság csak azzal a természetes személlyel szemben szabható ki, aki a jogsértés idején 14. életévét már betöltötte, és rendelkezik saját jövedelemmel. Azzal szemben, aki tiltott helyen dohányzik, a bírság mértéke 20-50 ezer forint. A törvény betartásáért felelős személlyel

szemben 100-250 ezer forint, míg intézmény, szervezet, üzemeltető vagy gazdasági társaság esetében a bírság összege akár a 2 millió 500 ezer forintot is elérheti.

Világosan látszik a változás. Amíg a rendi vármegyékben még kizárólag a tűzrendészeti szempontokat vették figyelembe, amikor bizonyos területeken nem engedélyezték a dohányzást, addig a mai Magyarország a fő tényező az egészség. A fenti felsorolásból is jól látszik, hogy főként azokban az övezetekben tiltják a dohányzást, amely a nagy nyilvánosság számára nyitva áll, tehát valószínűleg nagyobb embertömeg fordul meg ott. A passzív dohányosok védelmében született szabályokkal állunk tehát szemben, mely azt is jól demonstrálja, hogy míg néhány évszázaddal korábban a vagyon sokkal jelentősebb értékkel bírt, hiszen azt féltették leginkább a gondatlan dohányosok által okozott tüzesetektől, napjainkban az egészség számít a legnagyobb kincsnek.

Ahogy I. Jakab is próbálkozott azzal, hogy a 4000 %-os adóemeléssel sikerül elérnie, hogy a dohányosok száma csökkenjen, úgy a dohányra kivetett magas adó ma is azt mutatja, hogy a jogalkotó próbál élni ennek visszatartó erejével. A fogyasztási cikkek közül a dohánytermékek viselik a legnagyobb adókat a világon. Ám ahogy Jakab sem járt sikerrel, ma sem csökken számottevően a dohányosok száma, csupán kevesebben jutnak legálisan dohánytermékhez. Az egyes kormányok többféle célra fordíthatják a dohányból befolyt adókat. Egyrészt a jövedéki adó és egyéb fiskális eszközök a legjobb módja a költségvetési bevételek növelésének, másrészt ezek az intézkedések a dohánytermékek fogyasztásának csökkentésével egészségügyi célkitűzések megvalósítását is kilátásba helyezhetik. Ugyanakkor azt is érdekes megfigyelni, hogy a legtöbb ország csak a gyári cigarettára vet ki rendkívül magas adókat, és bár a többi dohánytermék is (szivarkák, pipadohány stb.) jövedéki adó-köteles, ezekre általában jóval alacsonyabb adókulcsot vetnek ki. Ennek nyilvánvalóan az az oka, hogy mind a mai napig a cigaretta a leginkább elterjedt dohánytermék, a dohányosok jelentősen magas száma választja ezt a terméket. Így Magyarországon is ez a tendencia figyelhető meg: míg a cigarettára 25 %-os adókulcs vonatkozik, addig a szivarkára csupán 14 %.

V. Összegzés

Összegezvén tanulmányom gondolatait, megállapítható, hogy lényegét tekintve nem sok változás van a dohányzás szabályozásának vonatkozásában. Bár a tilalmazás okai az évszázadok folyamán átalakultak, és a tűzrendészeti okok helyébe egészségügyi célkitűzések léptek, a szabályozás sok hasonlóságot mutat. A jogszabályok napjainkban is megfogalmazzák

a dohányzás tilalmát, meghatározzák azokat a területek, ahol büntetés terhe mellett lehet csak hódolni a dohányzás szokásának. A törvényhatósági rendeletekhez hasonlóan ma is bírsággal sújtják azokat, akik nem megengedett helyen fogyasztanak dohányterméket, és ma is eljárás indul ellenük. És mivel a tiltó rendelkezések ellenére sem érték el számottevő csökkenést a dohányosok számának tekintetében, a jogalkotó rendkívül magas adókkal terheli meg a dohánytermékeket, különösen a cigarettát. S ahogy I. Lipótnál megfigyelhető, hogy csak meghatározott bérlőktől lehetett dohányt felvásárolni, valamint ahogy a későbbiekben megjelent a dohánymonopólium, napjainkban is hasonló kép tárul elénk, ha megismerjük, hogy meghatározott feltételeknek megfelelő kereskedőktől, meghatározott boltokban (trafikokban) lehet csak legálisan dohánytermékhez jutni. Véleményem szerint a dohányzásnak rendkívül sok negatív következménye van, és teljesen érthető, hogy az egyes kormányok megpróbálják visszaszorítani a dohányosok számát. Ám meglátásom szerint ezekkel a szigorú szabályokkal és magas adókkal nem a kívánt hatást érik el. A dohányosok, mint függő emberek, kevés esetben válnak meg az miatt szenvedélyüktől, mert magasabb adókulcsot vetettek ki a cigarettára, hanem megpróbálnak olcsóbban, akár rosszabb minőségű termékekhez jutni. Mivel ez csak illegális úton lehetséges, a magas adók kedveznek a csempészetnek, és a feketegazdaság fejlődésének.